

TANQIDIY NAZAR, TAHLILY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

XIX ASR O'ZBEK ADABIYOTIDA MUQIMIY IJODINING AHAMIYATI

Izzatillayeva Munisabonu Ikromjon qizi

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

TDIU-Pendidiikan xalqaro qo'shma ta'lim dasturi fakulteti talabasi

E-mail: izzatillayeva.munisa79@gmail.com

Annotatsiya. *XIX asr o'zbek adabiyoti taraqqiyotida Muqimiy ijodi muhim o'rin egallaydi. Shoir o'zining xalqona uslubi, satirik ruhdagi asarlari hamda yuksak badiiy mahorati orqali o'zbek mumtoz adabiyotining rivojlanishiga katta hissa qo'shgan. Uning she'riyatida xalq hayoti, ijtimoiy muammolar, insoniy fazilatlar va ma'naviy qadriyatlar samimiy hamda ta'sirchan tarzda ifodalangan. Tadqiqot davomida Muqimiy ijodining XIX asr adabiy muhitidagi o'rni, ma'rifatparvarlik g'oyalari va xalqchillik tamoyillari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Shuningdek, shoir asarlarining o'zbek adabiyoti taraqqiyotiga ko'rsatgan badiiy-estetik ta'siri yoritiladi.*

Kalit so'zlar: *XIX asr adabiyoti, Muqimiy, xalqona uslub, satira, ma'rifatparvarlik, mumtoz adabiyot, poetik mahorat, xalqchillik, badiiy meros.*

KIRISH

XIX asr o'zbek adabiyoti tarixida Muqimiy ijodi alohida o'rin egallaydi. Shoir o'zining xalqchil ruhdagi asarlari, satirik yo'nalishdagi she'riyati hamda yuksak badiiy mahorati bilan o'zbek mumtoz adabiyotining rivojiga katta hissa qo'shgan ijodkorlardan biri hisoblanadi. Muqimiy ijodida xalq hayoti, insoniy munosabatlar, jamiyatdagi muammolar va ma'naviy qadriyatlar samimiy hamda hayotiy tarzda tasvirlangan. Ayniqsa, uning asarlarida xalqona uslubning ustuvorligi shoir ijodining asosiy xususiyatlaridan biri sifatida namoyon bo'ladi.

XIX asr oxiri o'zbek adabiyotida ma'rifatparvarlik, xalqchillik va ijtimoiy masalalarni badiiy aks ettirish jarayoni kuchaygan davr hisoblanadi. Bu davrda yashab ijod qilgan Muqimiy xalqning orzu-intilishlari, turmush tarzi va ruhiyatini she'riyat orqali yoritishga intilgan. Shoirning satirik asarlari orqali jamiyatdagi ayrim illatlar tanqid qilinib, adolat, ma'rifat va insoniylik g'oyalari ilgari surilgan. Shu sababli Muqimiy ijodi nafaqat badiiy-estetik, balki ma'naviy-ma'rifiy ahamiyatga ham ega.

Bugungi kunda Muqimiy merosini ilmiy jihatdan o'rganish XIX asr o'zbek adabiyoti taraqqiyotini chuqurroq anglashda muhim ahamiyat kasb etadi. Shoir ijodidagi xalqona ruh, poetik mahorat va ma'rifatparvarlik g'oyalarni tahlil qilish milliy adabiyotning tarixiy taraqqiyot bosqichlarini yoritishda muhim manba bo'lib xizmat qiladi.

ASOSIY QISM

Muqimiy XIX asr o'zbek adabiyotida xalqchil yo'nalishni rivojlantirgan yetuk ijodkorlardan biri sifatida tan olinadi. Uning she'riyati xalq ruhiga yaqinligi, sodda va ravon tili hamda hayotiy mazmuni bilan ajralib turadi. Shoir o'z asarlarida oddiy insonlarning hayoti, quvonch va tashvishlari, jamiyatdagi tengsizlik va adolatsizlik kabi masalalarni badiiy

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G‘OYALAR

jihaddan yoritgan. Bu esa Muqimiy ijodining xalq orasida keng tarqalishiga va sevib o‘qilishiga sabab bo‘lgan.

Muqimiy ijodining muhim jihatlaridan biri uning satirik yo‘nalishdagi asarlaridir. Shoir satira orqali jamiyatdagi ayrim salbiy holatlarni tanqid qiladi. Mansabparastlik, jaholat, ikkiyuzlamachilik va loqaydlik kabi illatlar hajviy usulda ochib beriladi. Bunda Muqimiy keskin va qo‘pol tanqiddan ko‘ra, yumor va kinoya vositasidan mahorat bilan foydalanadi. Natijada uning satiralari o‘quvchini nafaqat kuldiradi, balki chuqur mushohada yuritishga undaydi. Shoirning bu uslubi XIX asr o‘zbek adabiyotida satirik yo‘nalishning rivojlanishiga muhim ta’sir ko‘rsatgan.

Muqimiy she’riyatida xalqona uslub alohida ahamiyatga ega. Shoir xalq tiliga yaqin iboralar, maqol va matallardan unumli foydalanib, asarlarining ta’sirchanligini oshirgan. Uning she’rlarida xalq og‘zaki ijodi an’analari bilan mumtoz adabiyot unsurlari uyg‘unlashgan. Bu holat shoir poetikasining milliy ruh bilan sug‘orilganligini ko‘rsatadi. Muqimiy murakkab fikrlarni ham oddiy va tushunarli shaklda ifodalash orqali keng kitobxonlar ommasiga murojaat qila olgan.

Shoir ijodida ma’rifatparvarlik g‘oyalari ham muhim o‘rin tutadi. Muqimiy ilm-ma’rifatni inson kamolotining asosiy omili sifatida talqin qiladi. U jaholat va nodonlikni tanqid qilib, insonlarni bilim olishga, ma’naviy yuksalishga da’vat etadi. Bu jihat shoir ijodining tarbiyaviy ahamiyatini oshiradi. XIX asr oxiridagi ijtimoiy va madaniy muhitda Muqimiy asarlari xalqning ma’naviy uyg‘onishiga xizmat qilgan adabiy manbalardan biri bo‘lib hisoblanadi.

Muqimiy g‘azallari ham o‘zbek mumtoz she’riyati rivojida muhim o‘rin egallaydi. Shoir ishq va muhabbat mavzusini xalqona ruh hamda samimiy poetik ifoda orqali yoritgan. Uning g‘azallarida hijron, visol, sadoqat va ruhiy kechinmalar tabiiy va ta’sirchan tarzda tasvirlanadi. Shoir poetik vositalardan mahorat bilan foydalanib, inson qalbidagi nozik tuyg‘ularni yorqin obrazlar orqali ifodalagan. Bu esa Muqimiy g‘azallarining badiiy -estetik qimmatini oshirgan.

Muqimiy ijodining XIX asr o‘zbek adabiyotidagi ahamiyati shundaki, u xalq hayotini real va samimiy aks ettirish orqali milliy adabiyotda yangi poetik yo‘nalishning shakllanishiga ta’sir ko‘rsatgan. Shoirning xalqchil ruhdagi asarlari keyingi davr o‘zbek adabiyotining rivojiga ham kuchli ta’sir qilgan. Ayniqsa, Furqat va Zavqiy kabi ijodkorlar bilan bir qatorda Muqimiy milliy adabiyotda ma’rifatparvarlik va xalqchilik tamoyillarining mustahkamlanishiga xizmat qilgan.

XULOSA

Olib borilgan tahlillar natijasida Muqimiy ijodi XIX asr o‘zbek adabiyoti taraqqiyotida muhim o‘rin egallashi aniqlandi. Shoir o‘zining xalqona uslubi, satirik ruhdagi asarlari va yuksak badiiy mahorati bilan milliy adabiyot rivojiga katta hissa qo‘shgan. Muqimiy asarlarida xalq hayoti, ijtimoiy muammolar, insoniy fazilatlar va ma’naviy qadriyatlar samimiy hamda hayotiy tarzda ifodalangan.

TANQIDIY NAZAR, TAHLILIIY TAFAKKUR VA INNOVATSION G'UYALAR

Tadqiqot davomida Muqimiy ijodining xalqchilik va ma'rifatparvarlik tamoyillariga asoslangani, uning satirik asarlari orqali jamiyatdagi ayrim illatlar tanqid qilingani hamda ilm-ma'rifat g'oyalari targ'ib etilgani asoslab berildi. Shoirning sodda va ravon uslubi, xalq tiliga yaqin poetik ifodasi uning asarlarini xalq orasida mashhur qilgan asosiy omillardan biri bo'lib xizmat qilgan.

Umuman olganda, Muqimiy ijodi XIX asr o'zbek adabiyotida xalq ruhiyatini, milliy qadriyatlarni va ma'naviy tafakkurni yuksak badiiy darajada aks ettirgan muhim adabiy meros hisoblanadi. Uning asarlari bugungi kunda ham o'zining ilmiy, estetik va tarbiyaviy ahamiyatini saqlab qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Muqimiy. Devon. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 1974.
2. Muqimiy. Tanlangan asarlar. – Toshkent: Sharq, 2003.
3. Alisher Navoiy. Xazoyin ul-maoniy. – Toshkent: Fan, 1983.
4. Furqat. Tanlangan asarlar. – Toshkent: Fan, 1959.
5. Zavqiy. Devon. – Toshkent: Fan, 1971.
6. Izzat Sulton. Adabiyot nazariyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2005.
7. Ozod Sharafiddinov. Ijodni anglash baxti. – Toshkent: Ma'naviyat, 2004.
8. Ibrohim Haqqul. Mumtoz so'z sehri. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
9. Abdug'afur Rasulov. Badiiylik – bezavol yangilik. – Toshkent: Sharq, 2007.
10. Mallayev N. O'zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: O'qituvchi, 1976.
11. Qayumov A. Qo'qon adabiy muhiti tarixi. – Toshkent: Fan, 1961.
12. Karimov N. XX asr o'zbek adabiyoti tarixi. – Toshkent: O'qituvchi, 1999.
13. To'xliyev B. O'zbek mumtoz adabiyoti tarixi. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2006.
14. Fitrat A. O'zbek klassik adabiyoti namunalari. – Toshkent: O'qituvchi, 1993.
15. Rasulov R. Mumtoz adabiyot poetikasi. – Toshkent: Fan, 2010.

